

⁶⁷ Цитираното изречение от Маркс (1818—1883) става повод Загорчинов да напише интересната си статия „Х л я б и р о з и“, включва в т. IV от „Избрани произведения в четири тома“ с предговор от Георги Цанев, 1968—1969, с. 301—304.

⁶⁸ А н а к с и м е н (ок. 588—525 пр. н. е.) — древногръцки философ, стихийен диалектик, ученик на Анаксимандър.

⁶⁹ Неразчетена дума. . . „да се цели по-високо, да бъде в своето време, това е голямата грижа на [Загорчинов] и неговото терзание. Така е точно. Това е. . . и неговото терзание.“

⁷⁰ Към Сервантес (1547—1616), автора на „Дон Кихот“, Загорчинов има особен пиетет, граничещ с преклонение. . .

⁷¹ Портрети-есета.

⁷² Загорчинов успява да напише статии само за Ивайло, Боянския майстор, Иван Рилски, Левски и Васил Априлов. Допълнително написва статии за Ангел Кънчев, Иван Вазов, Йордан Йовков и Кръстьо Сарафов — Севастократор Калоян.

⁷³ Ф е д и н, Константин Александрович (1892—1977) — руски съветски писател, член на АН на СССР (1958), герой на социалистическия труд (1967).

⁷⁴ Написва само „Печатницата“, „Улицата“, „Бетонът“ и „Линията“.

⁷⁵ Отвращение от живота, преситеност.

⁷⁶ Заглавието е поставено лично от Ст. Загорчинов.

⁷⁷ В края на тетрадката личи, че са късани листове. Навярно дневникът е завършвал и с вписвания от началото на 1949 г.

ПИСМА НА ДИМИТЪР ПОДВЪРЗАЧОВ ДО НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ

Славчо Данаилов

Предлагаме на съда на читателите необикновени писма — фигурата на Димитър Подвързачов винаги е оставала в сянката на изключителните му приятели Димчо Дебелянов и Николай Лилиев. А те, неговите приятели, многократно признават, че му дължат много, че магнетично въздействие на неговата духовност им е давала сили, че богатата му култура и умението му да поддържа приятелство или просто да живее истински ги е подкрепяло в тежки минути.

Писмата на Подвързачов до Лилиев ще ни помогнат да проникнем във вътрешния свят на твореца, да видим неговото обкръжение в интимен план, да усетим тревожния пулс на епохата, в която живее. Благодарение на достигналите до нас епистолярни шедеври (а читателите ще се убедят, че някои от тези свръхскрепени изповеди са епистолярни бисери, каквито в бедната откъм документални свидетелства българска литература има малко) ние може би ще започнем да гледаме с по-други очи позабравеното дело на този организатор на „идеалната поетическа комуна“, който почти никога не се сеща за себе си, който пилее щедро своя талант в съвети, който живее за приятелите си.

От писмата към нас отправя своите съкровени мисли един страстно обичащ живота човек, който изпада в смъртна тъга далеч от приятелите си, който винаги и навсякъде живее в света на изкуството, на поезията, но осъзнавайки отровната атмосфера на чуждото за изкуството общество, със съдържана ирония изповядва своята донкихотовска мисия. Възхищава ни умението му да надмогва трудностите, да се смее лукаво над себе си и изтръпваме пред мъката му, когато, измъчен до крайност от своето канцеларско ежедневие, изплаква: „аз не виждам никъде смисъл, цел, право за съществуване, не виждам защо трябва непременно да се живее. . .“

Особен смисъл има за нас писмото от 11. III. 1906 — то звучи като неповторимо верен портрет на поколението, към което принадлежи Подвързачов. „Ние сме хора с отровна подква. . .“ — казва той и от неговата пространна изповед, посветена на мъката по изгубеното, на страшното съзнание за разминаването с истинските житейски идеали, за сетен път се убеждаваме в изключителната духовна чистота на това поколение, навлизаме в дълбоките причини на неговата все още не докрай разкрита в критическата литература трагедия.

Трагедия житейска — достатъчно е да прочетем страниците, разказващи за края на Подвързачовия син, — и трагедия интелектуална — това е голямата тема на тези писма.

Читателите ще ни простят невъзможността днес, след толкова години, да обясним всички алюзии, да разчетем и реставрираме биографичните данни на всички споменати в писмата личности. Но ние вярваме, че силата на словото на Подвързачов ще достигне до всяко съвременно сърце, че неговата изповед ще се превърне в нещо като мост между отдалечени по време български поколения, които винаги се търсят във вечността.

1

Г-да Михайлов и С^{не},

Вашето отворено писъмце, което получих днес, ме изненада и трогна; голяма и незаслужена чест сте ми направили, като сте мислили и говорили за мене и — да ви кажа право — аз не можах да разбера на какво дължа тази чест. Ако бяхте мои кредитори, аз лесно бих си обяснил това, ала, доколкото си спомням, в Стара Загора на вас поне не дължа нищо — нели? Не можах да разбера още чие е било желанието да ми пишете; в първия пасаж на писъмцето си казвате, че ми пишете по желанието на „Ина“¹, а във втория — че и двамата сте имали желание да ми пишете. При сѐ това, аз ви „прошавам“, както искате, и ви благодаря стократно, задето сте ми написали, и желая да не бъде това писъмце първо и последно; ако ви е угодно и приятно, пишете ми как живеете там, какво мислите и чувствувате, какво четете и пр. Ако любопитствувате да знаете какво правя аз тука, и аз ще ви напиша някога, макар че съм малко нещо ленив в тези работи.

Шумен,
10.I.904

Стискам ви ръцете. С поздрав
Д. Димитров [Подвързачов]

2

Шумен, 9.IV.904

Драги Михайлов,

Не си схванал добре моя въпрос. Работата е именно там, че свидетелството, от което трябва да се режат купоните, не е у мене, е а заложено в банката ви за гаранция. Затова и аз попитах какво трябва да се направи от моя страна, за да се явиш ти като мой заместник и искаш да отрежаш купончето и ти изплатят лихвите по него. Дано тази работа не те затруднява особено, та да я свършиш и ми съобщиш. Иначе, ако свидетелството е у мене, наистина лесно би станало, като ти проведя купончето. Номерата на свидетелството и квитанцията аз ти съобщих с първото си писмо. След като вземеш парите, аз ще ти пиша какво да направиш с тях.

Прости, че днес само с този сух въпрос те занимавам.

Стискам ти ръката — твоя Димитър

3

Шумен, 5. V. 904

Любезни Михайлов,

Получих своевременно и писмото ти, и книгката за Горки, и Ницше, напоследък и Ибсена — и сѐ пак и досега не съм ти писал нищо; исках да прочета книгката, та да ти пиша по нея, но

от самото начало още я грабна от мене един и още не ми я е повърнал, да я прочета и аз. Аз само я попрелистих малко, но тя не ми вдъхна доверие — не предполагам, че съдържа нещо особено; когато я прочета, пак ще ти пиша. Рекох само да ти се обадя, че съм още жив и заемам по най-недостоеен и натурнически начин част от пространството. А случайно сега ми иде на ума и една сериозна работа: аз старай, моля ти се, и ми събщи, нели от вашата банка ще трябва да получа лихви по моята гаранция за 6-месечието 23. X. 903 — 23. IV. 904 — 12,50 лв. по свид. № 30172, заложено срещу удост. № 72 — работата по тази гаранция върши ти, ако помниш. Узнай още и ми яви, мога ли да уълномооща тебе да получиш парите и какво трябва да направя за тази цел. След като ги изтеглиш ти, ще те задължа, навярно още : да ги изплатиш другиму зарад мене — но ти ще прощаваш, разбира се, за тия задължения.

Стискам ръката ти — твоя Димитър

Поздрави нарочно всеки, който би ти заговорил за мене.

4

Шумен, 14. VI. 904

Драги мой,

Чувствувам нужда да пиша на тебе или на компанията — и ето пиша ти! Седим ние с Данича² и разсъждаваме за Стара Загора и сѐ повтаряме, и сѐ твърдим, че в Стара Загора е много хубаво, а тука не е. За щастие няма никой да ни противоречи, та в своята словоохотливост ние отиваме често до неимоверност. А когато има и други при нас и ние почнеме да хвалим нашата Заара — другите зяпват от удивление и слушат като че ли им се разправя за някаква вълшебна земя. . . а ние, увлечени от своя патриотизъм — разправяме ли, разправяме. Данов например настоява, че в Стара Загора се раждат бацани и два пъти в неделата вали мана; аз твърдя, че там градското кметство раздава всекиму на ден по 500 г шоколад и че там жените раздават целувки вместо поздравления; а ако Данов каже, че там въздухът всякога е наситен с озон — аз добавям, че там на тези, които стоят без работа, им се плаща от държавата месечна заплата. Ако има малко по-големи серсеми тука — ще ги накараме да хукнат към Стара Загора като към Америка.

Предай, мой любезни, нашите поздравления на цялата компания; кажи ѝ за един излишен път, че и аз, и Данич горим от страстното желание да се видим в нейните редове; разправи ѝ, ако се интересува, за моето пътешествие от Стара Загора дотука: то беше славно, с едно само изключение — нема нито едно донжуанско приключение, дявол да вземе! Как мечтаех аз, как очаквах, че в парахода ще се случи някое божествено създание със зелени очи и с черни вежди — па може и с черни очи, а бели вежди — и че ще се случи буря ужасна, та то ще пада в несвят, а аз ще се навъртам около него. . . не се случи нищо подобно. Вместо това имах един постен разговор за спиритизма и духовете с редактора на „Родина“ и „Виделина“ . . . , докато ме ядоса, та му казах, че всичко това са празни работи, на което той ми възрази, че аз мисля така, защото не ги разбирам тези пушини — и беше прав, разбира се! Кажи на императора, че поздравих Анхяло — родината на Калиопа — от него, според задължението, с което беше ме натоварил; кажи на Тод. Петров, че в Бургас не можах да стана рано сутринта, та да търся неговите роднини — за което доста много съжалявам, разбира се! Кажи на Деча, че тези дни ще получи „Разпратата“. Кажи на Обренович, че моят познайник — учител-млекар в конезавода Кабиук, е уволнен, та май не е за вярване, че ще мога да изпълня желанието му — да му купя оттам кокошки.

Да! И пиши ми как живее там цялата компания. Предай на всички моето страстно желание да бъдат безгрижни и весели всякога. Кажи им, който улучи време и възможност, да не си скъпи труда да ми пише нещо. . . Обренович, например, той е по-пъргав, както и Дечо.

Поздрав на всички
Твоя Димитър

Коля, изпращам ти няколко стихотворения, за които бях споменал в едно писмо. Виж „Глаза“, писано от жена (Т. Щепкина-Куперник) „В одни глаза я влюблена, / Я упиваюся их игрою. . . Как хороша их глубина! / Но чьи они я не открою! . . .“, колко надминава „Косата сива“, на същата тема. Не зная само дали не си ги чел тези стихотворения — те са от моя албум. Аз не изпълних задължението, що бях взел — да превода Буниновото разказче: — ще прощаваш! Вместо това бях решил да превода две много интересни глави от „песимизма“ на Съоли — ония, в които се излагат теориите на Шопенхауер и Хартман. Дори започнах да превеждам, но и него зарязах: нищо не мога да работя — ту зает с „вход и изход“ глупости, ту потънал в други — свои. Ако направя нещо и достигна резултати, ще ти го пратя. Пиши ми за разходката си и пр. Получих писъмчето ти от Пазар[джик].

Твоя Митьоха

6

Шумен, 20. VI. 904

Драги Николай Михайлович,

Днеска щях да телеграфирам до тебе или до Феничка, ако не бях получил писмо от Ямбол — първото, откак съм напуснал Стара Загора. От това писмо не можах да разбера писала ли ми е тя по-рано (то е от 11. VI). Излиза, че на 8-и, 9-и и 10-и тя е била в Стара Загора, а не ми е писала; защо — не разбирам. Аз писах до нея още на 8. VI от Нова Загора; след това — на 10-и, когато бях вече тука, проводих ѝ една картичка, на 11-и не ѝ писах нищо, на 12-и — само няколко реда, а вчера писах само на тебе. Днеска не зная дали тя се е вече върнала или не — затова пиша само на тебе. Както всякога при подобни случаи, аз съм изпълнен от едно странно безпокойство: струва ми се, че в нейното отсъствие моите писма са четени у тях — това би било нетърпимо! А аз го чувствавам като положителна истина — представь себе! . . . Излагам ти тези работи да ги съобщиш на Ф.; тя трябва да ми пише колкото може по-скоро, защо едвам от Ямбол — от 11-и ми пише писмо, и какво е станало с писмата, които досега съм ѝ проводил.

Получих днеска и твоето писмо; драги мой, и аз също чувствавам силна скръб за раздялата си от компанията и от тебе — и не зная как така тука нито един от приятелите не може да ми замести вас! Струва ми се, че в Стара Загора може да се чувствавам по-иначе, отколкото в Шумен.

Тука — още от първия ден, като дойдох, ме налегна моята смъртна тъга — а до днес тя се увеличи до невероятност: снощи например бях зает с мисълта, че трябва, по какъвто и да е начин, да се умре, за да се отърва от това състояние; никаква полза сякаш нямах от отпуска, въпреки това, дето забелязват, че физически съм се малко поправил. Нервите пак същите — душевните състояния пак същите, а това, дето не получих толкова време писмо от Феничка — то беше връх на всичко; съзнанието ми пак се затъмни, живеея като в мъгла, сия страшно безпокойно, ставам като разбит и със силно желание да плача или да удрия глава о стените, отивам на работа с мъка, нищо не мога да схвана отведнъж и да го запомня, работата ми върви мудно и сакато — и не мога да си намеря място никъде! . . . Вчера приятелите се бяха развеселили — поискаха наложително да ме видят „еднъж весел, разпуснат и пр.“ Мъчих се — нищо не сполучих; някаква демонска сила като че ли разполага с мене, забила страшни нокте в сърцето ми и аз не живея — а само се мъча и задушавам всеки ден сѐ повече! . . .

А в Стара Загора това не беше съвсем така — нели?

Но оставь; защо ли ти говоря тези работи? Пази си нервите, голубчик, за да не можеш никога да предчувствуваш същото!

В Карнобат на гарата ме запознах с Карановски; питах го за М. Савов — бил писар при мир[овия] съдия, с 40 лв. месечна заплата; нещастна българска муза!

Пътуването ми беше доста приятно; морето беше съвсем спокойно и не ми стана нищо друго освен само едно тежко главоболие, което впрочем скоро мина; подир него аз можах да се наслаждавам на гледката във Варна — лунна нощ, в Крайморската градина военна музика — славно. . .

Но тука — боже сохрани!

Пращам ти стихотворенията.

Ще ти пиша пак наскоро.

Целувам те — твоя Димитър

Може би утре ще пиша пак само на тебе.

7

3. VIII. 904

И аз сам не мислех, драги Николай Михайлович, че тъй скоро ще ти отговоря с „мълчание от няколко време насам“. Аз исках поне редовно да ти пращам стихотворенията, ала както виждаш — и това не права. Объркан съм аз, мон шер, като петел в кълчища — та затова; всичката работа по всяка вероятност състои в това, че от ден на ден аз се разстройвам сѐ повече и повече, най-необходимата почва под краката ми се изхлузва, и даже простото вегетативно съществуване е станало за мене нетърпима мъка, та колко повече безобразно сложения душевен живот, който зафаща от Ф., за да свърши пак с нея, — през редица невъзможно тежки състояния. . . В отговор на предпоследното ти писъмце, в което ме питах как съм засега — бях ти написал една карта от 17. VII, на руски, ала след като я препрочетох — задържах я: освен оплаквания и там нямаше нищо друго, а криво да седим, право да говорим, не си струва да ангажирам вниманието ти със своите глупави „състояния“, макар че — въпреки твоята декларация, че си „студен човек“, „без сърце“ и пр. — не ти отричам известна доза нежно участие към мъките на близките хора. . . Аз водя един ужасен „живот“ — не би постигнало книга и мастило да седна да го описвам, — па и не заслужава описване — не заслужава нищо друго освен една черна тежка точка, дявол да го вземе! . . . Ще се постарая да ти пращам стихчета поне!

Стискам ръката ти — твоя Димитър

8

Шумен

4. VIII. 904

Благодарение приятелските връзки, които имам в тукашния телеграф, аз получих телеграмата още по 10 часа тази вечер, направо от апарата почти. Щом я получих и прочетох, обзе ме лудо желание да се смея; даже и не можах да се стърпя, а изпуснах някакъв подобен звук, та накарах приятеля-телеграфист да ме зазаяпа в недоумение и да ме нарече „оригинал“. . . Най-напред бях трогнат от твоего пожелание — „бъди спокоен“; сърцеводецо, ти знаеш сякаш, че именно тези две думици ми бяха необходимо потребни сред тези дълги безобразни часове. . . А подир това изведнъж ми стана ясно, че всичката тази днешна трагикомедия беше съвсем напразна, съвсем безсмислена, съвсем лудешки създадена от мене, и това беше именно смешното! . . . Аз не можах да намеря по-сериозен отговор на въпроса, защо трябваше непременно да телеграфирам на тебе, да ти създавам излишни главоболия да търсиш, да „узнаваш“ и да ми отговаряш. .

А самата същност на работата е много проста. Днес не получих писмо от Ф[еничка], това и друг път се е случвало, та аз правех усилия над себе си да бъда спокоен. . . Ала против всичките

ми усилия безпокойствието надви и към 10 часа, когато се получи и втората ни поща и пак нема̀ писмо, аз вече бях в ноктите на онова болно-напрегнато състояние, когато ми се струва, че ще се случя, като се допирам до предметите, когато всичко ми е противно до бяс, това нещастно състояние, брате, което ми е станало вече въпрос за живот или смърт. И в това състояние влизам по 12 часа в едно кафене и случайно намирам вчерашния брой на в. „Поща“, където прочитам за „Катастрофата в Стара Загора“. Изведнъж ми се стори, че изгубвам съзнание: мярна ми се през ума мисълта, че „катастрофата“ трябва да е станала вечерта на 1-ви или 2. VIII — че първото писмо на Феничка е от 1-ви сутринта и че може би се е случило кой знае какво, ако и тя е била там. Моментално захвърлих вестника, оставих другарите си и като бомба литнах надолу из улицата . . . спрях се пред едно вестникарче, вземах днешния брой на вестника — търсих два-три пъти от край до край, няма ли подробности по „катастрофата“, имената на жертвите и др. т. [акива]. Вестникът зловещо мълчи. Спрях се на станцията и ти телеграфирах. Подир обед — кой знае как — се успокоих. . . даже бях започнал да се смея, дето направих всичко това съвсем напразно, нарекох се няколко пъти Дон Кихот, ала привечер ме обзе пък една тъпа скръб — боже сохрани! — и твоята телеграма с „бъди спокоен“ дойде тъкмо като цяр на състоянието ми. Както виждаш, всичко създадох аз сам — повярвах го и се разуверих сам — и пак го повярвах. . . Не веднъж съм се смял сам над себе си, но сега те задължавам и ти да се посмееш малко, поне с това да те възнаграда за задължението, което ти наложих днес, досущ „с чужого пира похмелъ“.

Изпращам ти, любезни Николай Михайлович, двете картички, които съм ти написал, но не съм ти ги проводил досега; от тях, па и от това писмо ти ще видиш всичко, което аз мога да ти съобщя за себе си. Останалата част от живота ми я поглъща отвратителната канцелария и нищо друго, абсолютно нищо друго: аз положително не мога да съсредоточа мислите си и да чета нещо вече, а сполуча ли да се зачета, главата ми „даст знае о себе“ и се принуждавам да остава. . . Тук-там се опитвам да дращя нещо —ведь „расата“ си не забравяме!, ала всичко излиза триж по-безвкусно и нелепо, отколкото ми са се виждали досегашните ми писания, — смачквам го или го пусна в някой джеб, за да не го погледна наново никога. . . Повечето време скитам — без цел и без смисъл, или пък дрънкам на една китара, която ми случайно попадна тези дни — дрънкам „Помнишь ли милая?“ и „Кончен, кончен дальний путь“. . . и „Любовен пламък в мен гори“, — обаче и от това не излиза нищо. . . Ако можеше поне да се спи: А то! ето, част е вече 2, а никакъв сън не ми дохожда!

Ти трябваше да ми пишеш за конгреса повечко, мисля, трябва да разправиш с какво се занимаваш — само с банковите операции или с друго нещо; в едно писмо до Данов Дечо³ му съобщава, че „съставили“ пак кружок — знаеш ли как стои тази работа? Струва ми се, ти живееш по-смислен живот — пиши ми за него. Ако животът изобико и да е монотонен, ала аз зная, че когато човек си нагласи непосредствено съжителство с великанието на човешката мисъл и изкуство, преживява по-сладко; ти, разбира се, се мъчиш да правиш поне така — нели? Пиши ми, голубчик, за тези работи. Чете ли „Жив. на Вас. Тив.“; аз го пратих на Ф[еничка], днес ѝ пратих пък „Кръстопътя“ на Страшимиров. Пиши ми например за впечатленията си от тях. Пиши изобщо, каквото обичаш и намираш за потребно — аз обичам всяка твоя дума, а тебе целувам!

Твоя Дим[итър]

8 А

Мон шер Коля,

„Човека на безграничната мисъл и пр.“ ти праща няколко стихчета и ще ти праща още — само ако обещаеш, че ще го лишиш еднъж за всякога от неудоволствието да чува за себе си такива комплименти, освидетелствуваният като ги слуша, като го обхваща „невъобразимо силното чувство“, което се изпитва при пронизливо скърцане на немазани кола, и също така „невъобразимо силното желание“ — да цапне на Коля едно мило шамарче. . .

Поздрави „безутешната“ Ф.

Стискам ръката ти.

Твоя Димитър

Шумен,
10. VIII. 904

Между книгите ми се търкалят три писма за тебе, любезни Николай Михайлович, които съм написал, без да ти ги провадя: — едно от 17. VII, по руски, друго от 3-и и трето от 4. VIII. Телеграмата ми от 4.VIII беше една трагикомедия само, каквато е впрочем цялата наша история с Ф., и в писмото си от същата дата аз ти обяснявах работата, за да ти се извиня, дето, „с чужого пира похмелъ“ те натоварих него ден да търсиш, да „узнаваш“ и да ми телеграфираш. Подире обаче оставих и това писмо при другите две: положително никаква полза не щеше да има за тебе, ако ти ги пратех — както и по-първите. Там имаше само едни оплаквания — от неизвестен, непознат някакъв враг, който ме денонощно притиска и дави. А всичко това е тъй глупаво, тъй безинтересно — както и целият този сив живот, който водим! Има една пословица: „Когато ти е кадия даваджия, господ да ти е ярдъмджия“ — тя би могла да се преиначи: Когато животът — живеенето по-право, те измъчва, господ да ти помага, защото нищо друго не може ти помогна. Па съобразиш и друго едно обстоятелство: ще бъде досущ нахално от моя страна да ангажирам вниманието ти със своите дребни „страстишки“ и истории, когато съм чувал от собствените ти уста, че ти си „без сърце“ и др. под., в който случай, разбира се, моите глупости едва ли биха представлявали капка интерес за тебе. Под влиянието на мисли от този род аз не ти проведох трите написани писъмца. През това време обаче ти ми писа 2—3 пъти, мисля, и еднъж даже намекаше за моето мълчание „от няколко време насам“. Аз исках поне стихчета да ти проваждам, като разчитах на това, че те ще ти доставят удоволствие, па и на мене — при преписването, ала за тази цел трябва да се търси из руските журнали, а аз съвсем рядко и без интерес се вестявам в библиотеката; а обикновено под натиска на мъчителния въпрос — „какъв смисъл?!“ — аз само се движа из улиците, изпълнявам съвсем лениво задълженията си в канцеларията и нищо друго не върша, положително нищо!

Моето съществуване, Коля, е станало просто един гнет за мене. Знаеш ли? — има едни растения, като лози, които, за да се крепят, обикновено ги увиват около едно колче: така аз си представлявам в живота на всяка човешка личност; струва ми се, че всеки има едно колче, около което се увива и се крепи — то бива или някакъв идеал, или пък надежда за лични някакви блага, или пък простият инстинкт животински; а у мене няма такова колче навярно — и аз не виждам никъде смисъл, цел, право за съществуване, не виждам защо трябва непременно да се живее, когато може и без това. . . Ей такова едно подло състояние, мон шер, което някога дохожда до съвсем парадоксални резултати и заключения, а обикновено ме мъчи и мъчи. . . Ако ти пиша това, то е да ти обясня причините на моето мълчание, от една страна, и, от друга — да те натъкна на мисълта, че наистина без „колче“ не може да се живее (която мисъл впрочем може да не е нова за тебе), защото никой не може ти нанесе по-голямо зло от това, да те остави без „колче“ и трябва човек да внимава с четири очи да не изпадне в това състояние. . .

Отдавна съм решил да ти преписвам няколко стихотворения от Беранже — ако не си чел неговата „Книга песен“; обаче, както виждаш, от решението до изпълнението има една пропаст. . . Ще се постарая да направя това.

Ти ми пиши: ти живееш, струва ми се, по-смислено, не преставай да ми пишеш, какво четеш, мислиш, струваш. . . Аз прочитам Чехова тези дни по малко. . . Дечо беше споменал в едно писмо до Данов, че „съставили“ там някакъв кръжок. Не знаеш ли подробности? Съобщи ми!

Целувам те в умното чело

Твоя Димитър

И повторно — прощавай, дето на 4. VIII те натоварих с онова задължение; след това ти си имал и друго — по-сериозно у Ф[еничка]: *пиши ми по това!*

Ще бързам да провадя писмото си, преди да съм го прочел и задържал като другите.

16. X. 904

Мон шер, отдавна не съм ти писал, но не допускам, че ти си се отчаял да чакаш писмо; ти знаеш, че аз имам всеизвестната черта от характера на господа бога нашего: забавям, но не забравям; а аз зная, че обичаш и чакаш писмата — каквито и от които да са. Аз не пиша, защото не намирам стихки, както и други път съм ти казвал, мисля; а всичко друго около и с което се върта е страшно глупаво и не заслужава никакво внимание. . . Пак заредуваха тука мрачни есенни нощи и пак започна да ме пронизва известното на Данича убийствено „млекооооо“ . . . Скуенция невъобразима, брат! Снощи се хвърлих като давец се о сламка — върху най-новото: „Срещата“ на Страшимирова; грабнах я като някаква галена мечта, затворих се с нея и се вдълбих. . . Уви! На един дъх изчетох двете ѝ части и спрях: оттук нататък вече не може да се намери по никакъв начин онова, което дотук липсва. Из Страшимировите страници и тука, както във всичките му едри произведения, нахално се ширят някакви неспособни картинни герои; четеш и неволно ти иде на ума Пушкиновото „с кого они портреты пишут? Где разговоры эти слышат?“ — а пред тебе се откроява „широкото понятие“ — за онези бърбрици, които, като ги оставиш на воля, плескат какво да е — оттук вземе, там цапне. . . и нищо не излиза. Стр[ашимиров] наскоро се сърдеше, че нашата епоха била мъртвоило и без таланти: вижда се, че със „Срещата“ той е искал да подкрепи мисълта си. . . Чудно е как този човек не се е още убедил, че на едро ала Гончаров, не му върви и че Лета още отсега е разтворила студени прегръдки за всичките негови „Срещи“ и „Кръстопътница“ — както отдавна е глътнала „Смутното време“ и нещастния битов му опит „Сред мрака“. Днес писах, че утре не ще съм тука, но по всичко се вижда, че ще остана (исках да отида на разкопките в Абоба); ако искате да ви пратя „Срещата“; недейте я купува, ако досега не сте.

И скоро не си ми писал. Защо?

Писах на Данича. Той защо не пише? Питай го! Поздрави го!

Чок селям!
твоя Димитър

Мон шер, измежду всичките честитки, които по случай на този нещастен св. Димитър получих, няма нито една тъй дълбоко остроумна като твоята; аз съм даже наклонен да се съмнявам, дали и ти сам имаш точно и върно понятие за ужасната истина, която си изказал, като си цитувал началото на „О, Вас. . .“. Така или инак, но факт е, че аз дълго дрямах над твоята картичка и се чудих как можа да намериш ти това, което си ми написал: — и тази мисъл ми се виждаше тъй близка, родна, позната, и едновременно — тъй нова, поразителна, неочаквана. . . Не! — аз всякога съм мислил за тебе, че ти си дълбок и остроумен — гледай само да не останеш „гений без портфейл“ като Леона Плошовски.⁴ Тези дни беше тука „Съвременен театър“ на Икономова; даде „Фалимент“, „Народен враг“ и „Призраци“, но насмалко щеше да даде истински фалимент: публиката бе слаба; както всякога, аз бях постоянен посетител. Сегашните сили на Ик.[ономов] не представляват нищо особено — с изгубването на Стойчева и Бъчварова, струва ми се, трупата изгуби много, поне досега не ги е достойно заместила. Към вас трупа скоро не е дохождала, мисля?—Завчера пратих на Ф[еничкиния] адрес „Срещата“. С мене няма нищо особено — се

същата липса на „колче“ и вечната мъка! . . . Здрав съм и пожелавам и тебе същото. Жадувам да те видя!

29. X. 904

Жму ручку

Твой Дим. Дим.

11

София,

12. II. 905 г.

Мон шер,

Както знаеш, аз съм тука от два дни; срещнах се с цялата ст[аро]загорска колония, всички живеят припеваючи и те поздравяват. На Деча разправих същността по онази афера; купиш двете книжки по кому[н]изма (други освен тях не намерих) и ги дадох на Деча да ги свърже, залепи и изпрати от своята канцелария, оставих му 1 лев за Доспев, също и за пощ. [енски] разн. [оски]; Данов пък ще ти прати календара „Българан“ и „Самодив. [ска] китка“ на Кир. [ил] Хр. [истов], които купиш за тебе. С Кир. [ил] Хр. [истов] ме запознаха — „какое счастье, честь какая!“. Също и с цялата плеяда около „Българана“; чувствавах се само на гръне, докато бях между тях, нещо много несъответно имаше в компанията: те делии и звездци — като почнеш от (Александър) Кипров, че Кунев, Кир. [ил Христов], Ел[ин] Пел[ин] и пр. и пр. Единичък П. [етко] Росен сякаш ми направи по-сериозно впечатление. Много безсмислено животорят: гуляят и псуват. . . И всички уж приятели, а всеки поотделно сякаш не обича другия — ей такива едни глупости санким. В Шум. [ен] още не ми се отива; ще замина навярно в понед. [елник] или втор. [ник], ако не и по-късно. Поздравя тамошната компания от тукашната! Вярвай, нашите компании повече ми харесват, отколкото тези тука. Тука мъчно се живее: страшна гюрултия и трясък, и много хора, пльпнали като мраве, гледаш и се чудиш защо са толкова много и как намират смисъл в съществуването си. В утрешния „Българан“ има едно стихотворение по Надсона, което било пратено от един анонимен поет от Ст. [ара] З. [агора]. Кой ли е той? и да не си ти? Друго нищо няма. Стачката върви криво-ляво, ала за благополучия и изход струва да се безпокои човек. Дан[ов] е админ[истратор] на „Работническа борба“ с 30 лв. Дечо бърза да си дохожда. — Целува те твоя Димитър.

12 Драги Коля,

(Чакай, че минава едно погребение, дявол да го земе! . . .)

Както вече знаеш, Леди с пантофки се озова във Варна, откъдето аз я зех и доведох тука на гости; знаеш също, че тя ще замине на 9-и за Одеса. Откак е дошла, тя сѐ преписва, между другото, стихотворения от „Журнал для всех“ за тебе. Не можахме да ти ги пратим по-скоро, макар че се канихме, заедно с тях, да ти честитим освобождението ти от нашите „плюски“ още в самото начало. Ще ти ги пратим утре заедно с „Так говорил Зар. [атустра]“; получиш го едвам нощи, и то само него, защото Бальмонт бил изчерпан (пишат ми от „Знание“). Аз бях писал и за сборката на Сер. Маковски — „Собрание стихов“, за която в „Журнал для всех“ казват преди всичко, че била първа по външна красота руска книга. Бях даже нагласил план да я подарим на тебе за спомен от двама ни, но и тя била изчерпана, макар че излезе само преди няколко месеца. Изглежда обаче, че в Одеса тази книга я има, защото Гришката я получил вчера от своя книжар в Одеса. Така че остава Зина, като отиде, да я купи и проводи; тя ще ни праща и други книжки аслъ. . . Тя ще потърси там и Бальмонта. Ние, ако питаш, сме добре; бързаме да изживеem още едно парченце живот от две недели, след което пак ще дойде раздялата — какво да правим, вижда се нашата съдба е била такава, да изкараме живота на парчета — ту месец, ту два месеца, ту 2 недели и пр. — Какво правят вашите? — Поздрави ги всички от нас. Ние няма да забравим никога Чепино и „Ломпаланка“ и „Самостояния живот“ — и вас. Поздрави и летите

си, и баба си. — Някога впрочем, кой знае кога, може да се видим пак. — Към север беше нашият път, а вий останяхте на юг. . .

До утре! —

Шумен,

Твоя Димитър

31.VIII.905

13

Шумен, 17.1.906

Драги Коля,

Много отдавна съм адресирал за тебе тази карта и чак сега я пиша. Ти ме познаваш добре и няма защо да ти се оправдавам. Канехме се със Зина да ти напишем двама през празниците, когато беше тука — и това не направихме. Аз ѝ пратих завчера една ей такава карта с твоя адрес, да ти пише оттам. Исках още преди време да ти благодаря, дето бе ми писал нещо от онова, което професорът ти чел, а също и дето бе ми преписал онези стихотворения. Макар и късничко — сега ти благодаря. Бих ти бил, разбира се, много длъжен, ако и друг път ми драсваш по-надължко за всичко, каквото ти сметнеш интересно от тамошния си живот. . . Нашата работа е съвсем изгубена — т. е. работата на момчета като мене. Даже и да отидеш в университета в София, ще ти искат първите две години *матура*. Че не само матура, ами като частно лице ще държиш изпити поотделно за V, VI и VII клас, а може би и за IV. Всичко това е просто грозотия! Бих искал да зная как ще държиш ти там матура, на какви изпити ще те подложат. . . А наборната комисия се е задала като страшилище и струва ми се, че ще оцапам въжето тази година!

Аз живея сѐ така, както знаеш. Лапам въздух и заемам част от пространството. Тук-там попрочитам по нещо. Онова стихотворение не е мое — в „Дем.[ократически] пр.[еглед]“. То е от Люб. Дюгмеджиев — даскал из Поповско, на една негова Ружа. Книгата на Лихтен Берже недел ми връща — аз я имам, а взех тоя екземпляр за тебе. Към своето „писателство“, както знаеш, се отнасям съвсем лениво и равнодушно — безверно; затова и не съм драскал наскоро никакви дивотии. Бих искал да ми пратиш някой свои опити, каквито, сигурен съм, ти имаш. Аз не забравям „Бъди благословена ти безмълвна тишина“. . . и съм уверен, че авторът на това хубаво куплетче ще даде, рано или късно, много други по-хубави. Сега, след като той се ошастливи да види Запад и да следва обичната специалност, тази вяра у мене расте и крепне, и очаква. . .

Зина е също доста добре. Учи в Садина сополивия народ и мисли за наследника, който дава всички признаци на живот вече.

Очаквам да ми пишеш наскоро. Аз ще ти пиша пак навярно след като мине наборната комисия — това грозно събитие. . . Мене ще гледат към 2—3 февруари. Сбогом!

Целувам те — твоя Митьо

Ще отидем ли пак някога в Чепино, драги мой? Ние със Зина няма да забравим този сън. . .

14

1.III.906

Миличък Коля,

Вече месец откак трябваше да ти пиша. . . И ако се забавих толкова много, то е преди всичко затова, защото ми се искаше да ти пиша „дълго писмо“. По времето, кога заседаваше наборната комисия, аз, Гришката* [Христо Герчев] и Тодор Стойчев гуляехме сѐ заедно, играхме карти, пихме чай и не спяхме по цели нощи; една нощ бяхме у Хр. Герчев и аз прочетох твоите писма до него. Направи ми дълбоко впечатление едното от тях и силно ме възбуди против тебе. Аз бях успял да разстроя нефелитите си нерви до сетна мяра и въз почвата на това разстрой-

ство как ясно чувствувах онова, което трябваше да ти пиша! Сѐ пак обаче, през ония размирни времена да седна да пиша за нещо съвсем от друга област, това стана невъзможно. А отпосле — ден след ден изтичат, случва се имам работа в канцеларията, та чак до днес. Да си призная, сега аз не ще мога да възобновя в съзнанието си онова, с което бях пълен тогава и което исках да ти пиша. Ала се пак не мисля да ги мина мълком.

Но с ред.

Наборните комисии плячкосаха де що имаше отлагана младеж. То беше ужас! Гришката е взет. Тодор — също. Всички, всички, които не страдат от някаква особена болест и които нямат навършени 25 години към 1.1.906 или не могат да докажат това с оригинално кръстително свидетелство — всички са принесени жертва на Марса. . . Само с мене се случи чудесна изваба! Явих се на последния ден, погледнах през пръсти и ме освободиха поради „органически разстройства в сърцето!“. . . Ако сполуча да мина по такъв чуден начин и при проверочната комисия, която заседава наесен и повторно преглежда освободените — ще тържествувам като пиян сапожник. В това обаче мъчно ми се иска да вярвам, затуй и не се смятам отгърван окончателно от хищните пипала на военщината. Защото аз зная много хубаво, че онова, което имам в сърцето си, не е „органич. разстр.“, ами просто нервно. Тези разстройства обаче са твърде деликатни, та слухът на доктора може да го заблуди. — Тъй стои тази работа.

15

11. III. 906

И днеска пак ще продължавам. От где да начена? Душенка Николай Михайлович! — Ние сме хора с отровна подкваса. . . Ние сме хора, за душевното възпитание на които трябвало някой да се загрижи още от ранното ни детство. И като мисля каква дълбока горчива истина се крие във всичко това, не смея и да те похуля, тъй както ми се искаше да направя по-рано. Николай Михайлович, твоите „нервички“ не са добре! — Ние гълтаме Леонид Андреевщината 1. като рахат локум. . . Всичко, което описа грозотните в живота, всичко, което изгълва неговата безсмисленост, всичко, което е повече или по-малко пресилена лоша действителност, смесена с тайнственост — но хубаво мъчително, хубаво изразено от художника, — всичко това ни допада като отдавна лелеян въплътен блян. . . Към живота ние имаме само една омраза, на „идеи“ и „принципи“ гледаме с недоверие, добротата наричаме глупост, охотата за живот — животинство. . . Ние не сме способни да предприемем нищо, ние нямаме воля нито на иглен връх, ала можем да осмеем всичко, да окарикатурирам всичко — и само да плачем в душата си. . . Животът ни плаши, често той ни негърпимо дотяга. . . Ние нищо не харесваме, от нищо не сме доволни. . . Драги мой, ние сме болни!

Какво искаме ние? . . . Ние преди всичко искаме да няма пролет, лято, есен и зима, защото тази постоянна смяна дотяга. Искаме да няма ден и нощ, а да може да става каквото ни скимне. . . Искаме да няма смърт, защото целият живот ни се струва връх на глупостта, като помислим, че смъртта рано или късно ще го покоси. . . Искаме да няма нищо лошо в живота — за нас, разбира се. . . И много неща още искаме — и само искаме. А ако ни рекат: „Ето, помъчете се малко и ще сполучите да направите, що искате“ — уверявам те, не ще намерим у себе си достатъчно сили да се помъчим. . . Но за нещастие онова, което искаме ние, то е абсолютно невъзможно. . . И ние сме готови да прозяпаме цял живот положението на онзи умопобъркан, който обхващал десния си показалец с лявата ръка и след това се опитвал да го хване с дясната, както се хваща муха.

Ние не живеем в живота, драги Коля, и не го разбираме.

А в това положение далече не може да се отиде.

Аз не зная никакви подробности за твоите източници за живот и за размерите на средствата, с които разполагаш. Може би това е твърде важно обстоятелство, което не трябва да се изпузда из пред вид, кога чета твоите оплаквания. Все пак обаче аз съм уверен, че значителната причина на твоето недоволство е основното настроение на твоята душа — създадено от съвсем други при-

чини. Някой беше казал, че щастливото самочувствие зависи от самата личност преди всичко а никак не от външните причини. И това е много вярно. . . Щом Леонид Андреев е там, ти го срещни и изпсувай и заради двамата ни. Пак съм домъкнал от Петер[сбург] двата му тома и ги чета като урок . . . А да четеш такъв писател — то е . . . да правиш онанизъм с нервите си! . . . И не само той. . . Каква е съвременната драматургия например? — Под земята ровят сякаш, да измислят някакъв разстроен, ненормален герой — да ти го плеснат на сцената и да ти истискат нервите. Има ли едно от съвременните художествени произведения, което да те подбуди към живот, да ти вдъхне вяра в нещо, да те накара по-светло да гледаш нещата, да те опресни, съживи, ободри? Тъкмо обратното вършат те. . .

И ние не живеем живота драги Коля, и не го разбираме. . .

12.IV.906

Понеже ме мързи, драги Коля, да захващам ново писмо, пращам ти това, започнато преди повече от месец. Прочетох го наново и не ми се хареса, сè пак мисля, че изказаните на отвъдните страници положения в основата си [са] верни.

Още от края на март Зина е тука и няма да се връща вече в село. Ние прекарваме горедолу добре и понякога, доста често, чувстваваме скръб по тебе. И ако не беше този свръхчовешки мързел, който ни владее, особено мене, щяхме отдавна да ти напишем. Слушай! Съобщи ми ще се връщаш ли през ваканцията в България, към кое време и къде ще отидеш — в Стара Загора ли? Аз бих те молил да дойдеш към нас тука. Мини по Дунава, слез в Русе. И ако не е необходимо да бъдеш в Стара Загора, остани цялата ваканция при нас. Ти всякога ще ни бъдеш драг гостенин. Зашто ние не сме се променили в нищо и няма да се променим. Пиши по това по-скоро.

Ти всякога ми пишеш твърде накъсо — и струва ми се доста е засега и това, което съм ти написал дотука. Пиши по-дълго! Ако имаш на ръка нови руски книги, там са бол стихове, белетристика и пр. от съвременните млади автори — прати ми нещо, ако имаш възможност. Онези сбирки аз ги нямам (Венок и др.) Изписал съм само Хауптмана напоследък и почти нищо друго.

Чакаме с нетърпение писмото ти. Устно пак ще се разправяме надълго и нашироко.

Твоя Димитър

Безбройните поздрави от Леди се разбират от само себе.

Чакаме!

16

12.7.906.

Скъпи Николай Михайлович,

Някога ще те задължа да преписваш ти пък в моя албум стихотворенията, които ти пращам и ще ти пращам, ако намера (само онези първите са стари) — тези са от „Журналъ для всехъ“. Затова, ако такова задължение не ти се приема, кажи ми да не те ангажирам и ги давай на Ф. Или пък — давай ги да се пълни нейният албум; тя и без това няма друга работа — да преписва! — Последните две цитатчета от Яв.[оровата] критика. Не са от нашия превод. Напротив — първите няколко цитата, които той привежда, за да се възхити от Горки (а не от превода наистина!), са от нашите парчета. Затова и неговата присъда — „едва удовл.[етворителен]“ и пр. — ние съвсем не взехме върху си: дявол да [го] вземе, — нашият превод е поне „удовлетворителен“, без „едва“. А Яв.[оров] наистина не е имал под ръка оригинала.

Твоя Димитър

На същата пощенска картичка са преписани стихотворения. Автори М. Пожарова и А. Федоров.

В минути на литературни забави, дори и когато самичък аз творя — аз сè мисля за тебе: как го, да споделяме моя скрит и зльчен смях! . . . Тъй мислех кога четох писмото и писанията на Гюра⁶, които Ив. Славов ми донесе преди няколко дена. . . — Но-о-о какъв патетичен тон! — прощавай, аз се шегувам... седя, макар че имам много работа. Току-що ти получих обратно. Никак не мислех, че тъй скоро ще им се наситиш; не мислех също, че няма да ми пишеш нищо за тях. Защо не ми писа нещо? Нима ти не намери, че Велян е наистина Ницшевият Заратустра („сущия от дрипи. . .“), че „магесницата“, царете, цариците и пр. и пр. — са дълбоки символи, или нещо под.?. . . Та ти нищо не си разбирал от тези работи!! . . . — ще помисли поетът, ако узнае твоето негативно мнение за неговите таланти, хем творчески. . . Коля, как може да бъде човек толкова смешен?!... Та ако това не е идеална глупост, аз се чужда кое би могло да бъде! . . . С риск да видя главата си „строшена“, аз няма да скрия от поета, че писанията му не струват колкото изхабената хартия и пр. — нали иска моето мнение, аз ще му го кажа: ще избира само 5—10 думици, но той няма да ги забрави до 10 години. . . Чувай какво ще ти кажа. При някой си инженер Попов, предприемач на шосето от гара Костенец за Долна баня, работи някой си Никола Милчев (адресът му в селото е: чрез Лука Иванов за Н.М.). Тази персона е моят Вуйчо, от „бывшие люди“. Ако можеш, помъчи се да узнаеш някакви подробности за него изтихом — и ми съобщи. Той е същият, който пиеше много — навярно не се е изменил. Учителството на Ружа остана на заден план: сега са пък болни и двамата с Веса, аз цъфтя и връзвам само. Не само не съм зачел, но още не сме се наредили в новата къща, сè тия пусти болести, които ми са дошли вече до нос. Прелиствам твоите поети, но нищо почти не мога да разбера: главата ми вече хептен се офитила. . . не е малко това, що прекарвам. Пиши ми за поета нещо или друго нещо.

Целувам те твоя Митя

Вноската си дали не си забравил? Ще ти искам обяснения! . . .

София 1.X.907

17

8.V.1908

Драги Николай,

Гърбавият директор го усуквал: 1) искал за това място лице, което да е работило в същото учреждение; 2) убеден бил, че след 2—3 месеца ти ще се разкаеш, дето си оставил 200-те лева. Пред вид на това Мишайков ми каза да не ти давам „големи надежди“, макар че той не се е съвсем отчаял. Най-добре, по моето мнение, и ти да го усукваш пред господарите си, т. е. да не даваш положителен отговор, ако те питат за решението ти. Асль техните обещания бяха изменили съвсем решението ти да дойдеш тука. И най-износното за тебе е да останеш там. Но работата е как могат те да те уверят, че ще удържат обещанието си. Нима след като свърши 1908 г., те не ще имат вече нужда от тебе?

Искай някаква гаранция и се покажи, че само вследствие на тяхното обещание за издръжка продължаваш да стоиш там.

Пиши ми как стоят работите ти.

„Тентажиля“ ще го издават вече. Ще видиш какъв превод ще е. Видях се неотдавна с Минча. Обеща да дойде у дома, а не е дошел досега.

Стискам ръката ти
Димитър

Драги Николай Михайлович,

Не знам до каква степен ти вярваш в моето доброжелателство към тебе. Ако от малко вярваш, послушай съветите ми и зарежи тези сантиментални желания да бъдеш „без работа“. Трябва ли да ти доказвам, че в Стара Загора ти ще се пръснеш от скука много по-скоро, отколкото всякъде другаде и ще гледаш как да се махнеш оттам? Трябва ли да ти доказвам после, че селото с горния курс, в който може би ще бъдеш назначен, ще бъде много по-лошо от Долна баня? — и същата реакция ще последва и там? Всичко това ти много хубаво го съзнаваш.

Ето какво трябва да направиш според мене. По-скоро се откъсни оттам вече и ела тука. В София ще починеш 10—15 дни. Зашто си навярно много уморен от работа. След това ще постъпиш пак на работа. Намерих ти едно прекрасно място. Ще получаваш същата плата — 200 лева.

Ще бъдеш секретар-счетоводител в дружество „Руда“. Това е едно малко дружество. Работата по количество е *много малка*. Ти ще имаш време да се занимаваш, с каквото искаш, даже в самата си канцелария. По този въпрос аз говорих със самия директор на дружеството днес. Те са имали едно лице на тази длъжност, но вече един месец и половина как мястото стои свободно — и самият директор успява да върши всичко, па и да хойка насам-нататък, защото след 11 часа не можеш да го намериш там, както не можеш да го намериш и по-рано от 9 (търсих го два пъти).

Занапред, когато дружеството ще почне уж да експлоатира мини и пр. — тогава работата ще се поувеличи и директорът отсега заяви, че ще им се наложи и едно увеличение на заплатата ти. Той прие на драго сърце твоята кандидатура.

Сега ти трябва да направиш веднага ето шо. Напиши заявление, адресувано до директора на дружеството, в смисъл да ходатайствува пред управителния съвет да те назначат на вакантната секр.-счетоводителска длъжност. Ще отбележиш вътре образованието си, семестрите си, досегашната си служба. Приложи към него още сега документите, които имаш, а поискай от банката другите, които, мисля, нямаш. Заявлението проводи по-скоро до мене — аз ще го занеса на директора. Той иска по възможност по-скоро да стане назначението, за да се разреши окончателно тоя въпрос и да не търсят други кандидати, или да ги отбиват. А встъпването в длъжност, фактическото започване работа, може да стане, каза той, и по-късно, защото, „както виждате“, работата никак не е тъй бърза или натрупана.

Ще имаш начесто работа с писма френски — да преведеш или препишеш и напишеш, а въобще рядко немски. За немски той иска слабо познание, а по-sigурно за френски.

Без да се бавиш, направи това, що те съветвам. Бъди уверен, че по-износно и хубаво място от това няма — най-важно заради ограниченото количество работа. Ти ще можеш да се занимаваш и с подготвяне за матура, ако искаш, и с всичко друго.

Разбира се, ще живееш у дома, ако искаш. Стая има. Утре лелята си отива. Ще се храниш у дома, ако искаш. Аз даже отсега си представям как хубаво ще прекараме тая зима. Като по-могнеш и ти на кирията ми, плащам всичко 55 лв.). Ще имаме възможност да наемем една голяма слугиня да шета на всички ни. Ще правим чай, ще пием и ще четем. Тука има томчета от Ведекинд (на руски) и други хубави работи. После, ако не с нашата компания, в София ти знаеш, че човек може да намери всякакви среди. Всичко туй, аз вярвам, ще те развлече и ще направи съществуването ти по-сносно, отколкото в Долна баня.

По-скоро ми пиши и проводи до мене заявлението си, даже без документи, ако такива нямаш сега на ръка. Направи това, което те съветвам — и вярвай, че то е най-доброто за тебе. Пък най-сетне, ако не искаш никак да мислиш за себе си, остави на мене това право — и изпълнявай, каквото ти искам. Хайде, по-скоро!

В краен случай, ако работата в „Руда“ не ти хареса, тука ще имаш възможност да се заловиш за друго — в някоя редакция например при случай. . .

Чакам заявлението ти!

И те целувам!

София, 27. VIII. 908

Твоя Митьо

София, 11. IX. 908

Коля, шахме да ти прашахе дрехите, но не би: тежат повече от пет килограма, та не са за колет. Навярно имате често хора, които дохождат насам, задължи някого да дойде при мене, за да ги вземе и отнесе в село. Нищо не знам за Минча — не съм го виждал. Залисан, не съм успял да проверя и как стои работата с „Руда“. Защо не ми пишеш? Минчо един ден ми повери решението си да те праща повън, но дали ще се сбъднат надеждите му? — Пиши ми!

Твоят Митьо

Много здраве от домочадието, а също от Зафиря, който в тоя момент е при мене.

София, 10. II. 1910

Какво да ти разправам, Коля? Мълча, защото имам важна причина. От 19. I Весо е легнал болен от един изключителен тежък тиф. Полудяхме. Една неделя вече е в Ал.[ександровата] болница, повече от 10 дни в пълно безсъзнание и 40⁰. Напоследък, от ден-два си отваря очите, но още далече не е спасен от смъртта. Преживяваме с Ружа ужасни дни: всеки ден чакаме да умре и по два пъти сме в болницата. Голямо и непредвидено нещастие се струпа над главата ни. Съвършена морална и материална разсипия. Консилиуми, доктори, дезинфекции — всичко това ме е подлудило. Тифът у децата поветото пъти минава в 3 седмици благополучно, но този всичките лекари го намериха тежък. Утре е 24-ия ден, а подобрене не може да се каже, че е настъпило, освен само твърде малко в съзнанието. Затова пък има други усложнения. Аз клеках досуш. На Ружа косата посивя. . . Ще ти съобщя за изхода. Поздрав сърдечен.

София, 14. II. 910

Вчера погребяхме Веса.

Твоя Митьо

Дим[итър]

Драги Коля, има една малка вероятност да дойда в Париж семейно към септември т. г. Сондирах почвата у майка си: нейният съпруг умря през януари и оставил, казват, коджа имане, тя изказа готовност да ми помогне, ала сега още не може, защото не е направена подалбата. За това нещо недей писа никому в Стара Загора.

Има обаче една голяма вероятност да не дойда в Париж. Кольо, синът на Пашоолу, употребил простени и непростени средства да заграби оставеното от стария и да остави за обща делба само трохи. Възвъзов се зае с работата, но ако не успеем да попречим на мошеника, тогава маман ще получи много малко и почти не ще има възможност да дели за мене. Ще видим пак.

За всеки случай, като помисля, че е възможно да се съберем пак всинца (уви без Веса) в Париж — радостна тръпка пълзи по тялото ми. Да дойда сам аз почти имам възможност (благодарение трогателната ти готовност да делиш с мене; па и отгук-оттам може да се намери още някой лев), ала искам с Ружа и детето. Ти още сега се забрети да изучиш *най-подробно* условията за живота там и да направиш приблизителна сметка за средствата, които ще ни са потребни, ако бъдем само двама с тебе и ако бъдем семейно. Ето го и Димчо дойде (в маг азина съм).

Нашето душевно състояние е сè още много лошо. . .

2. III. 910

Твоя Димитър

В лявата страна на пощенската картичка Димчо Дебелянов се подписва: „Много здраве, Николай! Д. Дебелянов“.

София, 23. III. 1910

Драги Коля, Антонова обеща да направи потребното, но не се знае дали ще удовлетвори искането ти. За мене, разбира се, е почти сѐ едно Париж и Берлин, ала сѐ пак повече желая Париж. По този въпрос ти се малко „самооблъчаваш“, като мислиш работата съвсем сигурна. Както ти казах още в самото начало, възможно е да не излезе нищо. За всеки случай по Великден ще се разреши въпросът окончателно. Защото тогава маман мисли да дохожда тука. Ех, ако може да стане! !! Берлин ме плаши с езика. Френският език, струва ми се, може по-лесно да се научи. Както и да е, аз живея почти с този блян — и ако бъда принуден да го погребя, ще се чувствавам много лошо. . .

Тука, ако питаш, аз съм много зле. . . Моята неврастения ми дава зор: сърцебиене, замаяване, задъхване и т. под. На туй отгоре животът ми при Георги [Шеханов]⁶ е само една мъка — и ако не е надеждата да се експедирам към тебе, бих зарязал отдавна моя благородник. Впрочем възможно е сѐ пак да го зарежа. . .

Димчо щеше да ти пише затворено. Аз не ти пиша затворено само за да не изпадна в лишни сантименталности.

Много здраве от Ружа и от бебето. Току-що съм се върнал от Орландовци: днес е 40. на Веса.

Хиляди пожелания за изпитите ти и за всичко! . . Дано по-скоро да се срещнем, дано по-скоро, дано по-скоро . . .

Твоя Митьо

Драги Коля, Стоян дебеляят ще замине през април, не се знае точно датата и ще се спре в Париж. Така щото той може прекрасно да свърши тази работа — да ти донесе костюма, и ще направи това с готовност. Той сам ми каза да те питам, та ако не бързаеш много, да почакаш дрехите, които той ще ти донесе. Потвърди ми прочие поръчката си, та да поръчам пък аз на Шангова; дай ми и някои подробности за цвета и дебелината на плата, а също и за фасона на самото.

Антонова говорила с Лазарова. Казал ѝ, че засега това не може да стане; че би могло, може би, в края на годината да се подигне въпрос, та да го решава Министерски съвет; че М-то мислело да прави от вас учители в търг. у-ща *предимно по езиците*, та едва ли би се застъпили за искане като твоето и др. такива. За всеки случай нищо не пречи наистина да подигнеш пак въпроса в края на учебната година, но трябва предварително да подготвиш странично разрешението му в благоприятен смисъл.

Както ти писах и по-рано, тука се получи само един каталог в тясно-дълга опаковка. Ако си проводил отделно други „каталози“, тука още не са дошли. . .

Ружа, на която не дадох да прочете снощи писмото ти, зарад думите за Веса, тая заран, преди да стана аз от леглото, го намерила в джоба ми и прочела. Забелязах, че беше плакала. Аз се уединих тази сутрин и също плаках над твоя куплет за Веса. (Твое стихотворение ли е това? *Прати ми го!*) Тъй много подхождат за него тези думи! Наистина „във своя темен съм унесен“ той „потъгна в гънките на мрака“. Защото бе в дълбоко безсъзнание още от осмия ден на болестта си и когато на 15-ия ден трябваше да се носи в болницата, отнесоха го в една печална вечер с общинска инфекциозна кола, обвит в одеяла, вкоченен, скимтеш изрядко като мъничко ранено животно. . . и вече не го донесоха. Видях го еднъж в болницата — сѐ в безсъзнание, той викаше като безумен и се гърчеше от болезки, без да ме познае, макар че гледаше. Сетен път го видях в черквицата на гробищата, вече в смъртно ковчеже, заспал непробудно. . . Имаше една голяма трагедия в тая болест, която мъчи невинното дете до лудост, в тия две седмици, прекарани от

мене, без да склопя очи, пиян всеки ден сè повече от болка и от коняк...А в деня на погребението — но ще престана. Още е много рано. Като ти пиша, аз плача. Нахлупил съм шапка, в дюгана няма никого.

Това дете отнесе със себе — . . . страх ме е да кажа какво отнесе то от мене в гроба. Дано не е тъй! Но като глася и желая да дойда там, в Париж, аз най-често се съмнявам дали мога намери у себе достатъчно жизнени сили да живея там, да уча и пр. Ще видим.

Ти остави това, но най-важното е, че не се знае дали ще сполучат моите планове или не. Много е за вярване да не стане нищо, т. е. майка ми да е лишена от възможност да направи каквото и да е за мене. Или пък, каквото съм аз урсуз, зарад една бълха възможно е да река „наплевать!“ на цялата работа. . . Планът да търся помощ от приятели никак не ми е по нрава. В такъв случай пак ще продължавам да влача тука. . . Дано не стане това! Аз очаквам великденските празници, които ще разрешат може би въпроса окончателно.

Завиждам ти, Коля, на това, че си в Париж, че си сам, че нямаш връзки с никого освен с литературата. . . И в твоето положение има наистина малко неудобства, но — това са бели кахъри. . .

Ще направя всичко възможно, драги мой, да дойда, в краен случай сам, макар че не ми се дохожда сам!

2. IV. 910.

Поздрав от цялото домоцадие.

Твоя Митьо

Драги Коля, понеже няма в този момент място по-удобно за тебе от Страшимировото списание (Паскалев се води по Яворова, който не обича твоето творчество — по понятни причини май бих казал), споменах на Гюра и Стр[ашимиров] се трогнал и с отворени обятия те прие. В новата книжка („Наш живот“, декември) поместихме 9 твои стихотворения: „Ничия никога“, „Трептят просветори, осветени“, „Вихри завили“, „Отминал ден“, „Разбирам, Хамлете“, „Печалний ден“, „Безцелно скитам“, „Глухи жалби“ и „И в минути на печали“. Те ще ти проведат книжката, вярвам, и ще ги видиш. — Някои приятели настояваха да не ги давам на Страшимиров — толкова повече, че ние не сме дип добре с него. Но какво да се прави! Ти трябва да се печатиш! Така че пращай хубави нещица, чрез мене пак, ако обичаш, или направо. — Дребните неща за „Смях“ получих и ще ги поместя. Онова муле Коста още не е пратило нищо за „Смях“. Целуни го заради мене и го смущай да проводи! — Ние влачим безлично съществуване във вечно недоволство. Това е всичко.

Тази вечер, подир малко, ще се състои нашата „другарска вечеря“. — Стиховете ти аз коригирах, но само еднџ, та е останала една — дано е само тя поне — с *въ* и *во*. (И скръб въ мен).

Колкото за промяната на школото, която ти се иска, аз разправих на Мечаря как стои работата и той обеща да ти пише. Налягай си парцалите още някой и друг месец — и свършено! Още малко напън и ще се отървеш за всякога от тия търговски дълбокомислия, които цял живот досега са те гнетили. За „Смях“ пращай по нещичко. Добре и преводчета някои дребни, ако ти прилегне, да пращаш (малки остроумия, вицове и др. под.). И оригинални също. Каж и на Коста.

[4. 12. 1911]

Много здраве — твоя Митьо

БЕЛЕЖКИ

¹ Гальовните имена: Ина, Зина, Ф., Феничка, Леди — става дума за Ружа Василева, която по-късно става съпруга на Подвързачов.

² Данич — Данов — приятел на Подвързачов от Стара Загора.

³ Дечо — Дечо Симеонов — приятел на Подвързачов, организира социалистически кръжок.

⁴ Леон Плошовски е герой от романа на Хенрих Сенкевич „Без догма“.

⁵ Гюра е писателят Георги Райчев.

⁶ Георги Шеханов — собственик на магазина за спиртни напитки, в който Подвързачов работи като счетоводител.